

GEDİZ

MANİSA

V. A.

HALKEVİ DERGİSİ

**Sayı :
96**

III

MART 1947

Cilt: 8

GEDİZ MANİSA HALKEVİ DERGİSİ

Yazı İşleri Direktörü
Kemal Danişman

Sayı: 96

MART/1947

İmtiyaz Sahibi
Vahit Armağan

K ö y

II

Yazan : Şevki Bırsel

Geçen yazımızda köyün mecburi işlerini ve köylünün isteğe bağlı işlerini köy uzuvları yapar demistik. Ve köy uzuvlarını ikinci görüşmemize bırakmıştık. Şimdi köy uzuvları kimlerdir? onları açıklayalım.

— Köy uzuvları —

Köyün uzuvları, Köy derneği, köy ihtiyar meclisi ve köy muhtarıdır.

Köy derneği :

Köy derneği o köy halkından veya altı aydanberi orada oturan ve köyün nüfus kütüğünde yazılı olan 18 yaşını bitirmiş ve ağır cezayı icap ettiren bir suç ile mahkum olmamış olan ve mahkur bulunmayan Türk yurttaşlarından teşekkül eder.

Derneğin asıl vazifesi bir intihap dairesi olmaktan ibarettir. Yani Dernek köy muhtarını, ihtiyar meclisi azalarını doğrudan doğruya köylü arasından seçer. Bundan başka köyün ihtiyar olan işlerinden hangilerinin mecburi olacağına dair kararlar verir. Köy imamını intihap eder, muhtara verilecek aylığı tayin eyler. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azalarının seçilmeleri her dört senede bir kere olur. Seçim mutlaka Şubat ayı içinde yapılır ve

Mart ayı içinde seçilen köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azası işe başlar. Müddeti bitenlerin yeniden intihapları caizdir.

Derneği ihtiyar meclisi toplar, Dernek evvelâ muhtarı ve sonra da azaları seçer. İhtiyar meclisine bin kişiden aşağı olan yerlerde sekiz, ve binden fazlası için oniki aza seçilir. Bunlardan en fazla rey kazananın yarısı aza diğer yarısı yedek aza olur. Azalık açılınca en fazla kazanan yedek aza yerine geçer ve ilkinin intihap müddetini tamamlar.

Muhtar ve ihtiyar heyetine aza olabilmek için haysiyeti ihlâl eden bir suçla mahkum olmamış, bulunmak, hükümet, vilâyet ve köyün ve imtiyazlı şirketlerin aylıklı memuru bulunmamak, köy işlerinin mültezim ve müteahhidi veyahut bunların ortağı olmamak, mebus ve umumi meclis azasından olmamak şarttır. Baba, oğul ve üvey kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmaları caiz olmaz. Bunların seçilmiş olduğu görülürse, içlerinde en çok sayı kazanmış olan azalıkta kalır, rey sayısında müsavi iseler, yaşı büyük olan tercih olunur.

Köy kanunu, intihabın ne suretle yapılacağını ve köy derneğinde intihap sırasında işi bozacak

veya geri bırakacak olanlara ceza tayin etmiş ve bu suretle intihabın sıhhat ve sükûnetle cereyanını temine çalışmıştır.

Bazen köy bir çiftlik içinde bulunur, köylünün intihaplarda çiftlik sahibinin tesiri ve nüfusu altında kalmaması için vazii kanun bu gibi yerlerdeki intihapların idari vesayet makamının nezareti altında yapılmasını doğru bulmuş ve kaymakam veya bucak müdürlerinin bu intihaplara yakından bakmağa mecbur olduklarını tasrih etmiştir.

Şayet bu suretle de intihabın selâmeti temin edilmeyecekse, muhtar kaymakamın teklifi üzerine Vali seçer ve köye bildirir. Bu muhtarda tamamen intihap edilmiş muhtar vaziyetindedir.

İntihap edilen muhtar ve azalar, aza olmağa mani bir hale uğrarlarsa azalık haklarını kaybederler.

İhtiyar meclisi :

İhtiyar meclisi köyün, icrai kararlar alan ve köye ait işlerin görülmesini murakaba eden uzuvdur. Yukarıda söylediğim şekilde intihap edilen azalar, muhtar, köy imamı ve hocasından teşekkül eden bu meclis, en az haftada bir defa toplanır. Meclisi muhtar toplanmağa çağırır. Meclis toplanma günü dışında ve muhtarın daveti olmaksızın da toplanabilir. Yalnız bu toplanmanın muhtara haber verilmesi lazımdır.

İhtiyar meclisinin vazife ve salâhiyetleri idari ve kazâyi olmak üzere iki kısımdır. İdari vazifeleri şunlardır :

1— Köylüye ait işlerin sıraya konması ve bunların hangilerinin bizzat köylü tarafından ve hangilerinin de köy namına tutulacak işçiler marifetiyle görüleceğinin tayini.

2— Mektep, Hamam ve saire gibi köylüye faide li olan şeylerin yapılması için zaruri olan yerlerin satın alınmasını, bu yerlerin satın alınmasında uyuşulamazsa veya sahibi satmazsa, kaza idare meclisinin kararına göre hareket edilir.

3— Tarlası olmayan ve yetişmeyen köylüye, köyün sınırı içinde sahipsiz araziden yer vermek. (Toprak tevzi kanunu bu işi durdurmuştur. Devlete ait bütün topraklar Ziraat Bakanlığı emrine verilmiş olduğundan, kanunun vilâyetimizde tatbikine kadar devlete ait araziden şimdilik köylüye toprak verilmesine imkân yoktur.)

4— Köylünün kaç gün çalışacağını tayin etmek. İhtiyar meclisinin kazâi salâhiyetleri de şunlardır:

1— 10 liraya kadar ödünç para davalarını görmek.

2— 10 liraya kadar alım, satım, icar, ücret saireden alacak davalarını görmek.

3— 10 liradan fazla olan davalarda ihtiyar meclisi, hakem veya uzlaştırma vazifesini görür.

4— Köyün mecburi işlerini yapmayan veya hissine düşen parayı vermeyen köylü hakkında paracezasına hükmeder.

Muhtar ve diğer icra vasıtaları :

Köy hükmi şahsının mümessili ve icra uzvudur. Muhtar aynı zamanda ihtiyar meclisinin de reisidir. Muhtarın göreceği işler de ikiy ayrılır.

1— Devlet işleri.

2— Köy işleri.

A— Muhtarın göreceği devlet işleri, belediye reislerinin devlet işlerinden daha fazladır. Muhtar hükümet tarafından bildirilecek kanun, nizamnam, talimatname, emir gibi şeyleri, köy içinde ilân etmek, halka anlatmakla mükellef olduğu gibi, köyünde asayiş korumak, bulaşık ve salgın hastalıkları haber vermek, ruhsatsız hekimliği, üfürülüğü menetmek, devletin sıhhat ve içtimâi yarımlarında çalışmak, doğum ölüm vakalarını bildirmek, vergi, asker ve mahkemelerin tebliği işlerine yardım etmek gibi vazifelerle de mükelleftir.

B— Muhtarın köye ait işleri ise, köyün mecburi olan veya mecburi sayılan işlerini görmek ve bu hususta halka yol göstermek. Muhtar, köy için lazım olup, ihtiyar meclisinin kararına bağlanan paraları da toplar. Köyü mahkemeler ve dairelerde temsil etmek veya ettirtmek muhtarın vazifelerindendir.

AYNİALİ MEZARLIĞINDA ESKİ BİR MABET

YAZAN : **Vahit Armağan**
Müze Müdürü

Manisanın grup kısmına yakın Aynalı denilen bir mahallede büyük bir mezarlık vardır. Burası şehrin en eski bir mezarlığıdır. İşgal ettiği saha takriben 2500 — 3000 metre kare genişliğindedir. Orta yerde (Aynalı) denilen zata ait altı köşeli, kesme taşla örülmüş ve kurşun kubbeli bir türbe vardır.

Şimdi bu mezarlık bozulmuş, park haline getirilmektedir. Halen çok eski zamana ait bir lahit kapağı olduğu anlaşılan iki büyük taş mütenazir şekilde dikili bulunduğu gibi pek çok ta kaldırılmayan dört köşe ve daha başka şekilde sütunlar yerlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda türbe binasının arka cihetinde yere sanlı olduğu için çıkarılmayan (Rinceau) — tepelik silme olduğu yerde duruyor. Bu Rinceau'daki motifler tamamen Grek işidir.

Dört köşe sütunlara gelince :

Sütunların tarihçesini bilenlerce malûm olduğu üzere ilk sütunlar dört köşe, daha sonra altı köşe veya sekiz köşe ve daha sonra da yuvarlak hale gelmiş olduğundan bu dört köşe sütunlar çok eski bir zamana işaret ettiğinden şüphe edilemez. Bununla beraber bu sütunların biri birine geçmesini temin etmek için tepelerinde geniş oyuklar bulunmaktadır ki, bu da çok eski mimarının belli başlı işlerinden birisidir.

Bu mezarlığın cenup kısmında bulunan bu eski sütunlardan başka, orta ve şimal kısmına rastgele yerlerde tamamen Yunan işi yuvarlak ve oluklu sütunlar bulunmuştur. Bu taraftaki sütunların üzerindeki oyuntulara göre bunların biri birlerine demir ve kurşunla birleştirildikleri anlaşılıyor. Fakat şimal taraftakilerde demir ve kurşun kullanıldığına delâlet edecek hiç bir iz yoktur.

Son yılların harp korkusu dolayısıyla civar evlerde bulunan kimseler bu mezarlıklarda sığınaklar kazmışlar ve bu sığınakların birisinde ve zeminde bir metre derinlikte çok sağlam ve kalın bir duvar temeline rastlamışlardır. Bu temel ve zemin üstünde serpilmiş bulunan bol sütun ve mimari parçalar herhalde burada da büyük ve eski bir binanın bulunduğunu ispat eden vesikalardır. Aynı

zamanda mezarlık içinde çok geniş bir kuyu ve mezarlığın bu gün kenarında kalan sokakta da iki büyük kuyu vardır. Bulunan temel ve sütunlarla bu kuyuların mevcudiyeti artık eski bir binanın mevcudiyetini inkâr kabul etmeyecek bir şekilde göstermekte olduğu gibi, civar ev ve sokaklara serpilmiş pek çok mimari parçalarda mezarlık çevresinde bol, bol mevcuttur.

Mezarlığın yanı başından geçen derenin hekim iki tarafına yapılan duvarlarda tetkik edilecek olursa bu mezarlıktan alınmış pek çok taşlara ve hatta sütunlara rastlanır.

Bundan anlaşılıyor ki burada bulunan bu eski ve muazzam binayı Bizanslılar tahrip etmiş, dağıtmıştır.

Bu noktada Manisanın Din tarihine azıcık temas etmek mecburiyetinde kalıyoruz:

Hristiyanlık meydana çıktıktan sonra Anadolu'da ilk evvel kurulan yedi kilise vardı. Bunlardan Manisaya yakın İzmir, Tiyatir, Akhisar, Filadelfi, (Alâşehir) kiliseleri arasında Manisa uzun müddet Hristiyanlığı kabul etmemiş, eski (Sibel) mezhebine sadık kalmıştır. Civarda bu kadar Hristiyanlığın revaç bulması karşısında, Manisa'nın bu dine kapılarını kapaması; Ancak Sibel dinine ait kuvvetli bir mevcudiyete delâlet etmektedir. Eğer Manisa Sibel dinine ait kuvvetli bir cemaat ve tesisat yaşıtmamış olsa idi, Hristiyanlık tarafından pek çabuk yutulacaktı. Bu hususta bütün tarihlerimizde bize bu kanaati vermektedir. Yani Manisa ancak Bizanslıların tazyiki altında hristiyanlığı kabul etmiştir.

Aynalı mezarlığındaki eski mabedin Bizanslılar tarafından yıkılıp dağıtılması da bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir.

Arzettığımız delillerden başk, en kuvvetli bir delil olarak burada bir fallosun bulunması, bu mevkide çok eski bir mabedin bulunduğuna bağlı, başına bir işarettir.

Fallüs mümessili Şehvet olduğuna göre, menşei pek eski bir dinde bulunuyor. Yunan mitolojisine göre Gea — Sibel adındaki mabudun Attis adında fanilerden bir sevgilisi vardı. İlahe onu her şey-

Muharrem Resmî Çelebi

I

YAZAN :
İBRAHİM GÖKÇEN
Lise Tarih Öğretmeni

Hicrî 1061 yılının 22 muharremine rastlayan yevm — ülhamis (15/Ocak/1651) günü İvas paşa camii haremünde bulunan Muallimhane (mektep) içinde bir adamın kendini ustura ile boğazladığı mahkemeye haber verilmişti, Kadı, mahkeme azasından Muharrem Resmî Çelebi'yi bu durumu mahallinde görerek bir mazbata ile tesbit etmek üzere, vaka yerine gönderdi. Bundan önce geçen sicillatta «kâtip al huruh» (1) kaydıyla rastladığımız Muharrem Resmî Çelebi'nin «mevlâna» vasfına lâyık olacak derecede ilim ve irfan sahibi bir zat olduğunu anlamaktayız.

Uzun yıllar Manisa Mahkemesinde hizmet etmiş bulunan Resmî Çelebi'nin hüviyeti sadecce, Mahkeme kâtibi olmaktan ibaret değildir. Bu zat, Müderisti ve aynı zamanda şiir de yazardı. Mürettep divanı olup bu divanın tezkereciler tarafından tesbit edilip edilmediğini bilmiyoruz. Zira 17. asır tezkerecilerinin Manisa'da tetkikine imkân bulamadık. Her ne kadar Muradiye Kütüphanesinde İs-

tanbul Kütüphanelerinin İkinci Abdülhamit devrinde basılmış fihristleri mevcutsa da, bu fihristier içinde yaptığımız Divan taramalarından müsbet bir netice çıkmamıştır. Belki de Resmî Çelebi divan sahibi bir şair değildi.

Teskereci Lâtifi'nin dediği gibi, Manzum ve mukaffaa yazmaktan ileri gidememiş, küçük çapta bir edebiyat meraklısı olması da mümkündür. Bununla beraber Muharrem Resmî Çelebi'nin tabiatı şairane sahibi olduğu, şekil bakımından da olsa, manzum ve mensur parçalar yazmağa, Divan edebiyatı devrinin nesri karakterinde mana ve lâfız sanatları göstermeğe kadir olduğunu, şu misaller açıkça ispat eder :

Bölücek ve Bektaş mahallelerinin ayrı ayrı vergi vereceklerine dair bir hüccette :

(Bu kitab-ı sıhhat nisabın tahririne bais ve badi ve bu hitap-i müşkin nikabın tasvirine sebep i ad budur ki dar-ı lánazir mahrusa-i Manisa

قال الله تعالى الملك القديم القدير عن الخطر والخطير

den kıskanmakta idi. Böyle bir kıskançlık anında sevgilisini erkeklikten tecridi nefse mecbur etmişti. Bu efsane mazide okadar kuvvetle hakim olmuşturki, kendilerini mabudeye nezir eden erkekler bir bâhar günü Sibel rahiplerinin hayhuyları arasında kendilerini hadım ederlerdi. Bu ameliyenin neticesi ne olursa olsun, bunu yapan şahıs Sibelin ebedi olarak sevgilisi, hâdimi olmuş olurdu. İlâhın sevgilisi olmak zevki içinde mesut yaşırdı.

İşte bu çok eski dinin canlı sembolü olan ve Aynalı mezarlığında bulduğumuz fallosu şimdi müzede teşhire koymuş bulunuyoruz. Anlaşıldığına göre çok eski bir mabet bulunan bu mezarlık Bizanslılar tarafından tahrip edildikten sonra Türkler tarafından da hürmeten başka bir surette de kullanılmamış, Mabet gibi ebediyete giden bir yol

olmaktan çıkarılmıyarak mezarlık yapılmıştır.

Aynalı mezarlığında Selçuk devrine ait (711) tarihli mezar taşı bulunduğu gibi, son zamana kadar da burasının mezarlık olarak kullanıldığı malumdur. (1) Bu mezarlıkta eski bir mabet bulunduğu hakkındaki bu müşahedelerimizin subut bulmasını geniş bir hafriyattan başka bir şey temin edemez.

Belediyemizin bu mezarlığın şimal kenarından bir yol açacağını biliyoruz. Bu yol açılırken yapılacak kazıda ümit ederiz ki daha mühim vesikalar meydana çıkacaktır.

(1) Adı geçen 711 tarihli mezar taşı müzede bulunmaktadır.

mahallâtından Bektaş-ı sagir ve kebir demekle şahir mahallenin kal'adan hariç olan mahallinde sakin olan ahalisinin sagir ve kebirinden...) ve diğer bir yerinde (ademlerden bu veçhile takrir ve sahih kalplerinden bu tarikle tabir edüp bu yüzden suhansaz ue bu tarzda kelâma agâz ile nüktependanz ordular ki...) gibi tımtıraklı bir lisam kullanılmaktadır.

Bu ifadenin, yazıları bile çok kerre okunamayacak derecede karışık ve çirkin olan eski mahkemeyi şer-iye kâtiplerininkinden çok farklı olduğunu anlamak gayet kolaydır.

Aşağıdaki arapça manzum parça 120 numaralı defterin üçüncü sahifesinde ve sicillata başlangıcı ifade için Resmî Çelebi tarafından kendi el yazısıyla ve mükemmel bir sülüs hatla yazılmıştır:

الله حسبي في اصلاح نفسي

قرطيس لأحوال الشرايع
وأحوال الاراضى والمنايع
بعلم لا بطن او موايع
وما اجرت فيه بالسوايع
وأكرمنى بالطاف البدايع
نور لامع خير اللواميع
باحكام القضاء والوقايع
بغنىسا على كل التوايع

كراريس اعدت للوقايع
من الاوقاف والاموال طرا
حكما ما وجدنا منه حقا
فما اخطأت اللهم اعف
فاحسن لى به اجر اعظيما
فيا رب السموات العليها
صن اللهم عبدك عن قصور
انا المحمود القاضى حقا

حزبه الفقير محمد رسمى الكات في صفح الخیر لسنه ١٠٧٠

Kadı Mahmut efendinin (1) ağzından yazılmış olan bu manzum parçanın Muharrem Resmî Çelebi'ye ait olduğu altındaki kayıttan da anlaşılıyor.

Muharrem Resmî Çelebi'nin vefatında muhalefatı arasında gösterilen kitaplar, yekûn itibariyle önemli değildir. (2) Fakat bu kitaplar arasında (Kitap-ı baharistan, kitap-ı Leyli ve Mecnun, kitap-ı şem-i bostan, kitap-ı manzume, kitap-ı teskereyi latifi, mecmuai—sagir, Divan-ı Necati, kitap-ı kavaidi hat, kitap-ı Hüsrev-ü şirin, kitap-ı şerhi kaside, kitap-ı bostan, Farsî manzume, kitap-ı kenz natamam kasi-de-i Bürde..) gibi eserlerin bulunması Resmî Çelebi'nin meslek ve temayyülâtı şahsiyesini göstermeğe yarar sanırım. Muhalefatta bu kitapların Molla efendiye satıldığı kaydı da vardır.

Hele bu mahalefat arasında ayrılarak oğlu Mustafa Çelebi'ye düşen bir eser adı geçiyor ki şâyana dikkattir: Bu eser (Merhumun hattı ile kelâm-ı şerif cilt 1 evrakı perişan kıymet kuruş:

sekiz) şeklinde mukayyettir.

Bunun Muharrem Resmî Çelebi tarafından yazılmış bir kur'an olması düşünülse bile yine onun hattatlığını göstermeğe elverir.

Evliya Çelebi, Manisa'ya (H.1081) — (M.1670) yılında uğramıştır. O sene Muharrem Resmî Çelebi Mahkemede kâtipti. Belki de müderisti. Evliya Çelebinin Manisa'da 15. Şair bulunduğu bahsetmesine bakılırsa, bir kaçının adını söylediği bu şairler arasında Resmî Çelebi'nin de bulunmuş olması uzak bir ihtimal değildir,

(Devam edecek)

(1) Kadı Mahmut efendi Manisa'da uzun zaman Kadılık yapmıştır. Vefatında binlerce cilt kitabı kaldığına bakılırsa kendisinin önemli alimlerden sayılması lazım gelir. Hayatı hakkında bak: Manisa Ünlüleri. M. Çağatay Uluçay S. 70/71
(2) Sicil defteri (149 sayı, (142 sayfa)

YUNÜS EMRE

" 5 - 2 - 947 Tarihinde Halkevinde yapılan edebiyat gecesinde Nazmi Bayçın tarafından konuşulmuştur.

YAZAN : Öğretmen
Nazmi BAYÇIN

Programda benim; Yunüs Emre'nin hayat ve eserlerinden bahsedeceğim yazılıyor ise de, burada Yunüs Emre'nin hayat ve eserlerini tahlile gireceğim zannedilmesin.

Bizim derme çatma bilgimiz, basit ifademiz, bu büyük şahsiyetin yüksekliğini anlamağa ve anlatmağa kâfi gelemiz. Yunüs'ü gökte uçan bir kartal farzederek, biz; yerde sürünen karınca vaziyetinde kalırız. Bu vaziyetten ona hayran olup bakmaktan başka elimizden ve dilimizden ne gelir?

İnsanların iyi, kötü, çirkin, güzel telâkkileri; ruhlarında yaşattıkları ihtiras duygularına göre değişir, her kesin kalbinde yaşattığı ihtiras derecesine göre renk ve çeşit alır. Biz; beşeri ihtiraslarla yugurulmuş bir ruh taşıyoruz. Gözlerimiz ihtiras dumanları içinden hayata bakar. En küçük maddi bir ihtiyacımız için ortalığı velveleyle vermekten, bir çok insanları rahatsız etmekten çekinmeyiz. Terkedilmesi pek mümkün olan en küçük ihtiraslarımızı bile, tatmin etmek için çırpınır dururuz. Şüphesiz ki, iyi, kötü telâkkilerimiz de buna göre bir renk alır.

Yunüs, bizim hayat boyunca peşinde gezdiğimiz ve hatta (hak) olarak ısrarla elde etmeğe çalıştığımız bu maddi ihtirasları; ayağının altına alarak yükselmiş, en temiz ve ilâhi duygular içinde benliğini eritmiştir. Fani âlemin geçici zevkleri ile alay ederek, yalnız temiz gönlünün ilâhi duyguları peşine düşmüş, maddiyeti hiçe saymıştır.

Bu zatın iyi, kötü telâkkisi ile, bizim telâkkimiz arasında ne muazzam fark ve ne aşılmaz bir mesafe vardır. Tasavvur buyrulur mu?..

«Ben yitirdim ben ararım yâr benimdir kime ne,
Gah giderim öz bağına gül dırırım » ?
» » medreseye ders okurum hak için,
» » meyhaneye dem çekerim kime ne?
Kelp rakıp haram diyormuş şarabın bir katrasın,
Sakı doldur ben içerim günah benim kime ne?
Ben melâmet gömleğini deldim taktım eğnim,
Ar'ü namus şısını taşa çaldım kime ne...?»

deye N-simî'nin meşhur bir şiiri vardır. Bu şiir Yunüs ruhunun iç yüzünü, bütün serazatlığını çok güzel ifade etmeğe yarar.

Yunüs; bizim daima peşinde koştuğumuz şân ve şerefi, filen taşa çalmış; nefsinin benliğini tamamiyle yoketmiştir. Bir insanın yaradılış tarafından verilen nefsinin duyguları yoketmesi; hiç te kolay bir iş değildir. İnsanlığın en büyük meselesi; nefse hakimiyette toplanır. Yunüs; bu hakimiyeti elde ettikten sonra, nefsanî; kendisine kul, köle yapmıştır. Yunüs'un en birinci kudreti; kendi şahsını terbiye etmekte tecelli eder.

Dünyada yaşayan bir çok büyük şahsiyetlerin hemen hepsi; ya iktidarda bulunan zatlara sokulmağa çabışmışlar, veyahut maddi hayat kaygısı ile ideallerinden az, çok fedakarlık etmişlerdir. Yunüs; bunlara hiç benzemez.

Yunüs; Allahından başka kimseye minnet etmemiş, Şeyhinden başka kimseye boyun eğmemiştir. Maddi benliğini, ihtiraslarını bu kadar yoketmeğe muvaffak olan Yunüs'e yerde gezen ve insanlar arasında dolaşan MELEK demek daha doğru olur.

Biz ona; kimyevi terkip ve tahlilini hiç düşünmeden baktığımız nur'a ışık'a baka gibi bakıyoruz. Maddi ihtirasların dumanları ile bunalan ruhumuz onun tertemiz ışıkları ile yıkılıyor. Yunüs'ü okudukça; ruhumuzda bir genişlik, bir ferahlık duyuyoruz. O kadar!...

Bunun eserlerini tahlil ve mahiyetine nüfuz etmek bizim için imkânsız bir şey!... Yunüs'ü ruhumuz seviyor. Karıncanın gökte uçan tayyareye akıl erdiremeyeceği gibi, bizim de Yunüs'ün mahiyetini anlamağa aklımız yetmez ki!..

Manisa ve civarında yaşayan halk Yunüs'ü işte böyle görür ve kalbi ile sever.

Okuyup yazma bilen de, bilmeyen de; Yunüs'ü ilâhi bir güneş olarak tanır. Ayı, yıldızları halka tanıtmak için nasıl bir delâlete ihtiyaç yoksa, hal-

kımıza Yunüs'ü tanıtmak için de, hiçbir delâlete ihtiyaç yoktur. Hatta benim Manisa'da ilk mektepte, ilk olarak öğrendiğim şiir; Yunüs'ün şu şiiridir.

Bilmem nideyim aşkın elinden
Kande gideyim » »
Meskenim dağlar göz yaşıma çağlar
Kalbim kanaglar aşkın elinden.

Yunüs'ün şiirleri bu sahada bu kadar bol ve bu kadar kıymetlidir.

Yalnız; Halkımızda Yunüs hakkında yanlış bazı malûmat vardır. İşte benim burada söyleyeceğim sözler bu ulu şair hakkındaki yanlış bilgileri doğrultmaktan ibaret olacaktır. Bu büyük şahsiyet hakkında esasen kâfi derecede yazı ve kitap ta yoktur. Elimizde yanlışlarla dolu bir taşbasma divan ile Musevî Kitapçı'nın bir toplaması ve Bırhan Umî'tin 3 ciltte toplanan divanı vardır.

Milli Eğitim Bakanlığının esaslı tetkiklere dayanarak Yunüs hakkında bir eser hazırlamakta olduğunu da biliyoruz. Bu eseri sabırsızlıkla bekliyoruz.

Fuat Köprülü ve daha sair kimseler tarafından yazılmış bulunan müteferrik yazılar da, bu büyük şahsiyetin hayatını aydınlatmaktan çok uzaktadır. Bunun için kitap sayfaları üzerinde Yunüs'ün hayatını tanımak ve tanıtmak mümkün olamıyor. Yunüs'ün meşrebi, karakteri de, kendisinin tanınmasına imkân vermemektedir. Şahsiyetini hiçe sayan bir kimsenin eserlerinde de sabit bir şahsiyet damgası, tahtım veya tescil gibi şeyler olamaz. Şiirlerinin sonunda Yunüs'ün kendi adı yazılı ise de, başka kimseler de bu adı kullanarak, Yunüs'ün sevgisinden istifade etmeğe yeltenmişler ve bu suretle Yunüs'e ait olmayan şiirler de Yunüs mali gibi gösterilmiş, sonradan pek çok Yunüs'ler türemiştir. Asıl Yunüs Emre'ye ait olmayan bu türeme Yunüs şiirleri; Asıl Yunüs'ün şiirlerini seçmek işine, bir kat daha zorluk ilave etmiştir.

Hayatı da, yine bu meşrep ve karakter yüzünden meçhul kalıyor...

Yalnız, eski müellifler; (Tapduk Emre) nin Kulada, Emre köyünde bulunduğu ve (Yunüs Emre) nin de Tapduk Emre'ye 30-40 yıl gibi uzun bir müddet hizmet ettiğini bildirmekte müttefiktiler.

Demek ki; Yunüs'ün en ateşli ve velût gayliği, en olgun devresi; Manisa ve çevresini aydınlatmakla geçmiştir

Yalnız bu; Vilâyetimiz için büyük bir şereftir. Yunüs'ün Tapduk Emre'ye daha fazla hizmet ettiğini iddia edenler de var. Binaenaleyh Yunüs Emre'yi; Vilâyetimizin Malı, Ulu bir Yurtdaşı saymakta çok haklıyız.

Tapduk Emre ve Yunüs Emre Yıldırım Beyazıt zamanında yaşamışlardır. O zaman Kula, Germiyan oğullarına, Adala (şimdi Salıhlının bir nahiyesi) Kazası içinde bulunan Emre köyü de Saruhan oğullarına ait imiş. Saruhan oğullarının Emre dergâhına bir çok vakıfları vardır.

Ne yazık ki; o zamandanberi her siyasi çalkantı ve her askeri harekette yanıp yıkılan Manisa'mızda, bu büyük şahsiyetin hayatını aydınlatacak rivayetlerden başka malûmat bulunmuyor. Vilâyetimizin tarihine şerefler, ilâhi nurlar saçan bu büyük şahsiyete; Avrupa medeniyet âlemi de hayrandır. Bu kudretli adam; yakıcı şiir, gönüle akıcı bir üslub, mest edici felsefesi ile, halkımızın ruhuna sınımış ise de, hayatı hakkında açık malûmat edinmemekten çok büyük bir acı duyuyoruz.

Bu noktada, Sayın arkadaşımız Çığatay Uluçay'ı muvabecele anınamak kabül değil!...

Çığatay; zorlu çabuşlarıyla meydana getirdiği (Yunüs'ün Mezarı) ve (Saruhan Oğulları) kitaplarında, Yunüs mezarının Kula'da Emre köyünde olduğu hakkında, çok kuvvetli vesikalar, deliller ortaya koymuştur.

Bunlardan başka; Yunüs'ün 30-40 yıllık ömrü nü Tapduk Emre'ye bağlandıktan sonra, şeyhinin ölümünü müteakip kendi tekkesine şeyh olduğunu fakat kendisini hiçe saydığından Şeyhliğin kendisinden çok uzak olduğunu söyleyerek, son zamanlarda kendi tekkesinde yarı şeyh ve yarı derviş bir halde yaşadığını bildiren kuvvetli rivayetler vardır.

Yunüs; Şeyhini evliyâların en ulusu olarak tanıdığı için, mezarının da, hayatı gibi şeyh eşliğinde olması çok tabii ve Yunüs'ün meşrep ve karakteri ne çok uygun düşer.

Yunüs'ü; kimsesiz ve alelade bir derviş sanmak ta pek hatalı olur.

Yunüs; islâm tarihini, islâm mezhep ve felsefelerini, din ilimlerini, Kur'anı okuyup anlamış, O zamanın ilim dili olan Arapça'yı mükemmel surette elde etmiştir.

Büyük Mevlânâ'nın Acemce yazılı mesnevisini de okumuş olduğu kendi şiirlerinden bellidir. Yu-

nüs'ün gençliği Mevlânâ'nın son devrelerine rastladığından, Mevlânâ'nın;

— Hangi fikri ortaya attımsa, karşıma şu Türkmen Kocası çıktı. dediği söyleniyor.

Bununla beraber, Yunus; kendisini daima cahil, daima aciz, daima miskin göstermiştir. Yunus'u dışarıdan gören kimseler, hemen hemen onu dilenci bir derviş olarak görmüşler, gözlerinde çakan ilim ve zekâ şimşegini farkedememişlerdir.

Şiirlerinde bir çok öğünmeler varsa da, bunlar kendi şahsiyetine ait değil, ruhun ulvîyetini terennüm ederler.

Yunus'un ululuğu kadar tevazu'u da yüksek olduğundan, bulut arkasında saklanan güneş gibi, hayat boyunca, ululuğunu tevazu perdesi ile örtmüştür. Yunus'un şiirlerini görenler, bunun ilimle meşgûliyetini bilmediklerinden, bu kadar yüksek şiirleri, Tarikatın kerametine atfetmek zorunda kalmışlardır. Bu hal de; Yunus'un meşrebine pek uygundur, çünkü o; her Kemâlî tarikata görmehtir.

Esâsen Yunan hayâlinin bol bol ilâh yaratmasına karşılık; Anadolu'daki tasavvuf âlemi de, bol bol keramet yaratmıştır. Halkın akıl erdiremediği ve mahiyetini bilmeyen büyükükleri, keramete bağlaması, sosyal kanunlara uygun. tabii bir şey olur.

Yunus; Arapça ve Acemceden başka, o zaman pek ragbetsiz olan Türkçe'yi de çok iyi öğrenmiştir. Yunus'un divanında bulunan kelimelerin çoğu Çağatay'ca, şive ve üslûbu da Şarkî Türkistana pek yakındır.

Alparslan'ın 1071'deki (Melâzgirt) zaferi ile garbi Anadolu'ya akan Türk seli; Asyadan pek çok bilgileri garbi Anadolu'ya taşımış ise de, Yunus; bu hadiseden çok sonra ve Anadolu'da dünyaya gelmiş 14 üncü asırda yaşamış olduğundan, ana dilinin inceliklerini ayrıca öğrenmeğe mecbur kalmıştır.

Bu güzel Türkçe'yi; Türkistandan gelen bilgilere veya onların metnükâtından öğrendiğine hiç şüphe yoktur. Muhitte ragbetsiz olan bir dilin inceliklerini öğrenmek; basit bir iş değildir. Biz bile yalnız Türkçe ile meşgul olduğumuz halde, Türkçe'yi tamamiyle öğrenmiş olmaktan ne kadar uzak-tayız?...

Böylece; gizli, sıkı, uzun bir çalışma ile üç dile sahip olan Yunus; Maddî ve dînî ilimlerin hayatı

çerçevesi, ruhu sıkı darlığını iyice duymuş, bu dar çerçeve içinde tatmin edilemeyen ruhunu tasavvufa salmıştır,

Bundan başka; Arapçayı, Acemceyi, bir kenara bırakıp öz dili ile kendi halkına hitap etmiştir.

O zaman ilim dili Arapça, şiir dili Acemce olduğundan, Yunus'un Türkçe şiirlerini görenler; bunun cahil bir Halk Şairi olduğunu zannetmişler, ümmîliğine (okuyup yazma bilmemek) hükmetmişlerdir.

Yunus'un ruhundaki kudrete bakın ki; hariç âlemin bu kadar adı görüşüne hiç aldırış etmeden millî kan borcunu yerine getiren iş, Türkçenin büyük bir dil olduğunu pek güzel isbat etmiştir.

Aşk imamdır bize gönül cemaat
Dost yüzü kablemdir zikrim salevat
Can secdeye vardı dost mihrabına
Yüz yere uruben eder münacat
Beş namaz tertibi bir vakte geldi
Beş bölük oluben kim kıla tâat
Yarenler der bize şartı bırakman
Şart şol kişiyedir kin ola hiyanet
Doğruluk bekleyen dost eşliğinde
Gümunsiz olur ana ilâhî devlet
Bir kimse dînine hilâf diyemeyiz
Din tamam olacak doğur muhabbet
Dost yüzün göricek Şirk yağmalandı
Anıncün kapıda kaldı şeriat
Yunus öyle esirdir dost eşliğinde
Deyeler kurtulmaya zel ü ebet

Seriatı da dar bularak, gönlünü temiz bir aşk havası içinde cevlâna salıveren bu büyük şahsiyeti, huşu içinde, bütün varlığımla uluğlarım.

N. B.

İSLÂM ALEMİNDE KİTAP YAZMADA USUL VE KAİDELER NENDİ

Yazan : İ. PARMAKSIZ OĞLU

Cumhuriyetten biraz evvel ve bilhassa Cumhuriyetle beraber bizde eski ta'assubun gün geçtikçe zayıflaması ile bıraktığımız geleneklerden biri de kitap yazmada müellif ve muşannîflerin tabii olduğu usul ve kaideler olmuştur. Bu gün dahi yayımlanan bazı dînî eserlerde pek zayıf bir şekilde görülen bu İslâm skolastik yadigârı gelenek uzun asırlar İslâm dünyasının dört bir tarafında eser tertib ve tasnifeden fikir adamlarının skolastik zihniyet ile tatbik etmeğe mecbur oldukları bir şekilcilik bir usulcülük idi. Bunun ne zaman ve nasıl teşekkül ettiğini burada tesbit etmeğe lüzum görmiyerek bu usul ve kaidelerin ne olduğunu okuyucularımıza anlatmayı daha yerinde görüyoruz.

Bu gün artık yukarıda da söylediğimiz gibi bazı dînî yayınlarda o da gayet basit ve müphem mayiyette yaşamakta olan bu gelenek eski devirlerde meraklılarına sayfelerce dibace dolduracak kadak uzun ve yazıldığı dilin en güzel kelimeleri ile bezemiş ibareler yazdırmağa sebep olurdu.

Bu geleneğin iyi veya kötü olduğunu yahut mahzur veya faydalı bulunduğunu burada münakaşa edecek değiliz.

Eski devirde her hangi bir mevzuda bir eser yazmayı tasavvur eden bir yazar derleyeceği bu eser için gerekli malûmatı topladıktan sonra esere başlama, eser içinde ayırım yapma paragraf değiştirme, eseri yayma, tezini ortaya koyma, nihayet koyduğu tezi müdafaa ve eseri bitirme gibi her kitabın ihtiva etmesi lâzım gelen esaslı kaideleri dahi tertip ederken bir çok usul ve kaidelere tabii idi. Zamanın zihniyeti bu usul ve kaidelere sadık olmayan bir kitabı başarılı bir eser olarak telakki etmez ve o eser ne kadar kıymetli bilgileri ihtiva

ederse etsin fikir adamları tarafından makbul sayılmazdı. Gerçi eserler bilgi bölümlerine göre yazılış ve tertiplerinde bazı ufak nüanslarla ayrılmışlardır, meselâ hadis ve megazi [1] kitapları hiç bir zaman leğvistik eserlerinin usullerine göre yazılmazlar ise de yine ana kaidelerde birbirlerine benzerlerdi; yazarların kendilerine düşen iş klâsik kaideler içinde tezlerini izah etmekten başka bir şey değil idi. Fikirler bu an da prensiplerin içinde izah ve teşrih olunurdu.

İslâm skolastikinin yarattığı bu şekilcilik İslâm dînine mensup bütün tefekkür kabiliyeti göstermiş büyük dillerde gerek Türk gerek Fars ve gerekse arap dilinde zaman zaman yükselmiş inkişaf etmiş nihayet o hale gelmiştir ki bu şekle bağlılık bir edebî sanat gösterisi ve bir dil zarafeti ve inceliği olarak tebarüz etmiştir.

Eserlerin ilimlerine göre birbirlerinden ufak nüanslarla ayrılmalarına rağmen ana prensiplerin aynı olduğunu söylemişlik Bu ana kaideler şunlardır: (2)

- a: Besmele, yani Tanrının adı ile kitaba başlama
- b: Hamd, Tanrıya karşı olan şükran ve minneti zikr etme.
- c: Resule ittiba, bunun türkçesi Peygambere olan bağlılığı ve inancı anlatma diye izah edebiliriz.
- d: Peygamberin aile ve dostlarına karşı duyulan sevgi ve saygıyı belirtme.
- e: Yazarın kendi ismini belli etmesi
- f: Yazdığı kitabın ismini belli etmesi
- g: Eserin fasıllarını ve konusunu açıklama.
- h: Eseri armağan ettiği ulu kişidin kim olduğunu ve ne sebep ve amaç ile yazdığını belirtme
- k: Esere başlama:

Yukarıda gösterdiğimiz şekil içinde başlayan bu eser bundan sonra kendi konusuna göre a-

MANİSA TARİHİNDE VAKIFLAR VE HAYIRLAR

Yazan : İbrahim GÖKÇEN - İs. Marifet Mat.

Evimizin yayınlarından 18. olan Lise Tarih öğretmenini İbrahim Gökçen'in (Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar) adlı eseri milli tarih kitaplığımızın bu yöndeki boşluğunu dolduran kıymetli bir tetkik ve çalışma mahsulü olan bir kitaptır.

Manisa şehri Türk hakimiyetine girdiği andan beri yapıcı ve yaratıcı cedlerimiz tarafından aralık-

tasözleri, müfred, kat'a, beyt ve mısralarla serde konunun kuruluşunu giderecek lisanî ve edebî tedbirler alınır ve eserin olgunluğu bu suretle temin olunmaya çalışılır; fakat bütün bu eserin konusu ile ancak bilvasıta alakalı olan söz yığınları çok kere eserin hacmini kabartır ve eserin asıl maksadı bu söz kabarıklığı içinde kaybolur gider.

I Eseri bitirme.

Eser bitirilirken hemen hemen esere başlamada olduğu gibi yazarın yine bazı usul ve kaidelere tabi olması lâzım gelirdi.

I: Eseri bitirme fırsatını veren Tanrı'ya yine şükran borcunu ödeme.

II: Peygambere ve soyuna ve yakınlarına bağlılık ve manevî yine belirtme.

III: Eseri yazan yazarın bu eseri nerede ve ne zaman yıl, ay, gün, vakit göstererek anlatması m: Eseri kopye eden kopyecinin eseri nerede ne zaman yıl, ay, gün ve vakit göstererek kopye ettiğini ve kopyecinin kendi ismi baba adı ve baxan ceddinin adları ile lâkabını belirtmesi şarttır.

İşte yukarıda ana hatlarını çizdiğimiz İslâmî skolastik kültür içinde bir eser bu kaideler ve usul dairesinde yazılırdı. Gerçi bu günde bu usul ve kaidelerin elzem olduğu bazı nok-

sız güzelleştirilmiş ve Türk kültürünün her çeşit monumental eserleri ile bu güzel şehir Türkün öz malı ve Vatanın bölünmez bir parçası halini almıştır. Bir zamanlar Şirvadan Budin'e kadar uzanan Vatan parçası üzerinde bu topraklarda yaşayan Türk ırkının en kıymetli belgeleri olarak kalan asarın bu gün elimizden çıkan yerlerdeki izleri he-

talar olduğu gibi biraz zamana göre değişmiş olarak yaşamaktadır. Meselâ: yazarın ismini kaydetmesi, önsöz, basıldığı yerin, basım evi ve yılı ile tesbiti her ciddi eserde yine şarttır fakat gelenekten bırakılan pek çok şeylerde bu gibi kitaplarla uğraşanların ilk bakışlarına çarpar.

Bu gelenek içinde bulunan fakat konuları itibariyle farklı usullere bağlı olan kitaplardan hadis ve magazi kitaplarında peygamberin söylediği rivayet olunan sözler müsnedleri ile yani hadis eserini yazan yazar Peygamberin her hangi bir sözünü Peygamberden kendi zamanına kadar kimlerin kimlere anlattığını ve bu sözü nakleden kimselerin dü-rüst yalan söylemez gerek ahlâken ve gerekse fikren hakikatten ayrılmaz kimseler olduğunu tesbite mecbur idi. Ancak bu sözü nakleden ve ravi adı verilen kimseleri zikr ederek bu sözün hakikaten Peygamberin kendi sözü olduğunu isbat ve yaptığı bu incelemeyi kitabında zikr ederek okuyucularına bu yolda ikna etmeye mecbur idi.

Şiir kitapları ise tamamiyle ayrı bir usule göre tanzim olunurdu ki bu gün dahi liselerimizde eski edebiyatımızı öğrenen çocuklarımız bir divanın ne şekilde tertip olunduğunu bütün incelikleri ile öğrenmeye mecbur olduklarından ayrıca izahına lüzûm yoktur.

men hemen yok gibidir.

Bu toprakların bizden sonra sahibi olan milletler büyük bir milli taassubla Türk'e ait bir iz bırakmamak için ellerin en geleni yapmışlardır, fakat bizim milli kültürümüzü en güzel örnekleri ile ispat edecek eserlerimiz bu gün Anadolu ve Tırk-yanın her köşesinde yine fazlasıyla bulunmaktadır. İşte Türk hakimiyetine girdiği andan beri daima mümtaz bir mevki işgal eden Manisa şehri de sinesinde sakladığı abideleri ile tetkike değer bir konudur.

Türk Milletinin yalnız cengaver bir millet olmayıp medeniyet ve insaniyet denilen mefhumun ihtiva ettiği bütün formlar içinde en mütakâmil ve en olgun bir dereceye vardığını bize açıklayan abidelerimiz üzerinde son zamanlarda başlayan tetkik ve çalışmalar sonucunda aydınlarımız yer yer bulundukları bölgeleri tarayıp Türkün bilinemeyen deha ve san'at kudretini gözlerimiz önüne seriyorlar ve Türk tarihinin en iyi bir şekilde yazılması için lazım gelen documentaire eserleri hazırlıyorlar...

İşte İbrahim Gökçen arkadaşımızın hazırladığı «Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar» adlı eseri bir taraftan ihtiva ettiği abidelerle tarihimizde önemli bir yer alan Manisayı tanımamızı temin edeceği gibi diğer taraftan iki cepheden milli kültürümüzü tatmin eden ve tarih kütüphanemizi zenginleştiren documentaire mahiyette bir çalışma mahsulüdür.

Eserin tertibinde gaye Manisa hemşehrilerinin büyük Türk Milletinin bir cüz'ü olarak social yardım alanında gösterdiği gayretlerin ne yolda tecessülü ettiğini vesikalarla tesbit etmek olduğu gibi aynı zamanda bu social yardım sonucu olarak tebellür eden eserlerin şekil, resim, ve planlarla mimari yönden de az çok izah etmek olmuştur.

Eser evimizin eski Başkanı Azmi Önakinin önsözü ile yazarın kitap hakkındaki açıklaması ile başlıyor yazar bu açıklamada eserinin planını büyük bir olgunlukla çizebiliyor ve gösterdiği tevazu ile bilimser olgunluğun bir numunesini okuyuculara tebarüz ettirmesini bilmiştir. Eser vakıf ve hayır işlerini açıklayan ana konusuna girmeden önce tetkik edilecek vesikalara yabancı olanları tatmin etmek için konuyu teşkil eden vakıf ve hayır müesseselerinin stitüsü hakkında genel ve doyurucu bilgiyi de ihtiva etmektedir. Eserin en göze çar-

pan özelliği Manisa şehrinin 16. ve 17. asırlardaki yer adlarının tesbit edilişi ve bundan üç dört asır önceki yer adlarının bu gün hangi yer adlarına tekabül ettiğini gösteren cedvel ile eser hakikaten bir eksige cevap vermiş ve Manisa tarihinin aydınlanması yolundaki gayretleri biraz daha kolaylaştırmıştır.

Eserin tertip şekli şöyledir:

Ön söz	Azmi Önakin	1 2
Bu kitap ne maksatla yazıldı	İbrahim Gökçen	3 5
Bölüm : I		
Vakıflar hakkında genel bilgiler		7 24
a) Kaynaklar ve menşe meselesi		7 10
b) İslâm vakıflarının çeşitleri		11 13
c) Selçukîler devrinde vakıflar		13 14
d) Vakıfların idare ve murakabesi		14 15
e) Osmanlılar devrinde vakıflar		15 22
f) Vakfiye tanzimi		22 24
g) 16 ve 17 asırda Manisa mahalleleri		25 27
Bölüm : II		

Alfabe sırasına göre Manisa tarihinde yaşamış vakıflar ve kurdukları müesseseler. 28 280

Bölüm: III

Manisada vakıfları belli olmayan eserlerle vakıf müesseselere yapılan bağışlar, Çeşmeler, Kuyular, esnaf vakıfları	281 302
Manisa mahallelerinin eski ve yeni adlarının alfabetik listesi	303 304
Manisa içinde yerleri kesin olarak bilinen eski eserlerin listesi	305 307
Kaynaklar	308 309
(Bu kitap içinde eski eserlere ait yirmi dokuz tablo vardır)	311 317
Şehir planı	

Manisa tarihinde vakıflar ve hayırların birinci kısmını teşkil eden bu kitap 14-17. asırlardaki vakıf ve hayırlara ait müesseselerin vesikaları ve kurucuları hakkında kısa bilgileri ihtiva eder. 17 ve 19 asırlar yazarın ifadesine göre ikinci kısmı teşkil edecektir.

İbrahim Gökçen arkadaşımız böyle güzel bir eser vermekle hem Manisalı hemşehrilerini sevin-dirmiş ve hem de yukarıda da söylediğimiz gibi milli tarih kütüphanemize kıymetli bir eser kazandırmış olup kendisini tebrik eder bu kıymetli eserin devamı ve tamamı olan ikinci kısmını da yayın alanına koymasını dilerken yazardan ricamız iki cilt içinde sıralanan Manisadaki vakıf ve hayır eserlerinin tarihi tekamülünü ve seyrini izah eder terkib mahiyetinde bir zübde ile bu güzel eseri tam manasıyla mükemmel hale getirmesi olacaktır.

Kitaplıkçı

Eksper :
NECATİ KUNT

II

MAİSADA TÛTÛN ZİRAATI

Manisa mıntakasında ekilen tûtân tohumları

Manisada tûtân tohumları (Sarı ve kara kokulu) olmak üzere iki kısımdır.

SARI KOKULU TOHURLAR : Esas Akhisar basmasıdır. Fakat Manisanın muhtelif yerlerinde yetiştiğine göre aşağı yukarı o yerin muhitine tabuk etmiş ve kendisine mahsus bir tip meydana getirmiştir. Şöyleki:

Yaprakların sak üzerindeki vaziyeti	: Mütakabil,
Çiçekleri	: Toplu ve dağınık,
Çiçeklerin rengi	: Toplu ve dağınık,
Sak üzerinde yaprak adedi:	25 - 30
Hastalığa mukavemeti	: Mantarı ve bakterilerden mütevellit hastalıklara maruzdur.
Erken veya geç yetiştiğine göre alınan netice	: Erken yetişenlerinden alınan netice müspettir
Piyasada ticari mevki	: Alıcılar tarafından istekle alınmaktadır
Kurutmada aldığı renk	: Açık ve açık sarı
Randıman	: Müsait yıllarda %70-75 dir.
Zenebli veya zenebsiz olduğu	: Akhisar basması evsafındadır,
Yaprağın şekli	: Zenebi varaktan itibaren genişler hafif bir kavisle uca doğru iner kenarları pek az girintilidir.

yaptıkları ve hatta bu tarzda istihsal edilecek tûtânların satışını da tahtı temine alındığı ve bu suretle düşük kaliteli tûtânlara verilen fazla fiyatları karşılamak için diğer hakiki çiğci tûtânlarının çok düşük fiyatlarla alındığı, her zaman idareye taktim olunan raporlarda arz ve izah edilmektedir. İşte bu sebeptendir ki bölgede tûtânların ıslahı için sarf olunan enerjiden tam randıman alınamamaktadır.

İyi tûtânların fena, fena tûtânların iyi para ettiğini gören çiftçi, işin iç yüzünü bilmediği için, yetiştireceği tûtünde keyfiyetten ziyade kemamiyet arıyor ve bu hâl hersene memleket tûtuncülüğünü sarıyor.

Maruf ekicilerin bir kısmı aynı zamanda mensup oldukları firmalara mıntaka tûtânları hakkında bilâfi hakikat malumat da vermektedirler.

Her müessese, mubayaaya başlamadan evvel, mıntaka mubayaa memuruna verdiği talimatnamede alacağı tûtânların evsaf ve kalitelerini tayin ve tasrih eder. mubayaa memuru bu talimatnamenin ahkamını ne kadar iyi tatbik ederse, mensup olduğu müesseseyi o kadar mıntakasına bağlar. Ve ona, mıntakasının daimi alıcıları arasında bir mevki temin eder.

Müesseselerin mıntakada daimi alıcı vaziyetinde bulanmaları, memleketimizden alınan tûtânların ihraç edildikleri yabancı yerlerdeki sermayedarlar üzerinde bırakacakları iyi tesirlerdir. Bu iyi tesirlerde Türk tûtânlarının, bırakacakları iyi tesirlerdir. Bu iyi tesirlerde Türk tûtânlarının, yüksekliğine, iyiliğine ve bütün dünya tanınmış şöhratlerinin idamesine hizmet eder.

Aksi yollardan yürüyen mubayaa memurlarının yapacakları tesirler ise bunun tamamen aksinedir.

Bu gün için, tatlı bir rüya gibi zihinlerimizi işeden iyi temennilerin tahakkuku içinde yabancı müesseselerin mubayaasına memur olan sayın meslektaşlarımızdan, itimat ve feragati nefis ve yurt sevecilik gibi yüksek düygularından bekliyoruz.

Yaprağın erkek ve dişi olduğu (nescin kalın veya ivceliği)	: neçisleri incedir
Damarları	: Orta ve tali derecedeki damarlar ince ve yaprağın şekline uygundur
Kokulu olup olmadığı	: Bir kısım köylerde kokulu evsafı görülmüştür
Fermantasyon da alınan netice	: Bir az dikkat edilecek olursa bu devreyi tehlikesiz geçirebilir.

KARA KOKULU TÛTÛN TOHURLARI

Bu tip tohumlar Manisanın Alibeyli, Heybeli, Çınar oba, Bedeller, Lütfiye ve Hacı musa mahallesi köylerinde ekilmektedir.

Yaprakların sak üzerindeki vaziyeti	: Mütakabil.
Çiçekleri	: Topludur.
Çiçeklerin renkleri:	: Eflâtun ve beyazla karışık.
Sak üzerinde yaprak adedi	: 30 - 35 dir.
Hastalığa mukavemeti	: Mantari hastalıklarla kuraklığa mütehammildir.
Erken veya geç yetiştiğine göre alınan netice	: Erken yetişenlerinden iyi neticeler alınmaktadır.
Piyasada ticari mevki:	: Alıcılar tarafından istekle alınır.
Kurutmada aldığı renk	: Evvelâ tatlı yeşil bilâhere açık ayva sarısı
Randıman	: Müsait yıllarda % 70 - 75 dir.

Zenebli veya zenebsiz olduğu	: Zenebsizdir.
Yaprağın şekli	: Mahalli tabirle (sığır dilidir)
Yaprağın erkek veya dişi olduğu	: Yaprak etlidir fakat erkek deyildir.
Damarları	: Yaprağın şekline uygundur.
Kokulu olup olmadığı	: Sarı kokuludan ziyadedir.
Fermantasyon vaziyeti	: İyidir. Sigara randımanı sarı kokuludan noksandır.

MANİSA MİNTAKASINDA TARLADAN TÛTÛN TOHUMU ALMAK USULÜ

Mıntakada tohum intihab etmek meselesi mevzuu bahis deyildir. Çiftçi kendisine lüzumu olan tohumu gelişi güzel toplar. (Bu kayıttan bazı ekiciler istisna teşkil eder.) Bu tarzda toplanan tohumlardan da müspet netice almak yine tesadüfe bağlıdır. Karışık tohumlar fideliklerde bariz bir fark göstermezler, tarlada işin şekli deyişir. Zaten tohumların karışık olmasına yegâne aamil de budur Tûtân tohumlarının toplanmasında göz önünde bulundurulacak hususat şöylece hülâsa edilebilir:

Her nebatın ıslahı biri (Tesalup) ve diğeri (İstifa) olmak üzere iki kısma ayrılır.

Islah işini tesalub yoluyla yapmak bir laboratuvar işi olduğundan bunu her yerde ve herkes tarafından yapılmasına imkân yoktur.

İstifa yolu ile ıslah ise, her yerde ve her kes tarafından yapılabilir.

İstifadan maksat: nebatın fena evsaf ib-

raz eden nev'ini imha ve iyi evsafa olan-
larını da teksirdir.

Tütüncülüğün istifa yolu ile ıslahı için
yapılacak işler hem masrafsız ve hemde
kolaydır. Meselâ: Tütüncü fideliklerden al-
dığı tütün fidelerini götürüp tarlasına diker.
Aynı gün ve aynı şartlar altında dikilen
bu fidelerde ilk tetkik edeceği cihet bunlar
arasında sert bir surette neşvü nüma bulan-
larını tespit ve işaret ederek (*Erken yeti-
şen*) tipleri tercih etmektir.

Erken yetişen tipler bu suretle tespit
edildikten sonra bunlarda aranılacak ikinci
vasıf bu fide veya köklerin (*Hastalığa
karşı olan tabii muafiyet dereceleri*dir.)
Bilfarz, yan yana bulunan iki tütün kökü-
nün birisinde (Külleme, Ballık) ve saire gi-
bi hastalıklar görüldüğü halde diğerinde gö-
rülmeğe bilir. Bu hal, o kabil tütünlerin bu
gibi hastalıklara karşı olan tabii muafiyet
derecelerini gösterir. Bu suretle hastalığa
tutulmayan köklerde işaret edilerek diğer
köklerden tefrik edilir.

Erken yetiştirme ve hastalıklara karşı ta-
bii muafiyet asarı gösteren tütünlerde ara-
nılacak üçüncü vasıf: (*Yaprığın şekli?
Forması - nescinin kalın ve inceliği, kır-
ma, dizme, kurutma zamanlarında ma-
halli terbiye usullerine mutabakat derece-
si, bu kabil tütünlerin piyasadaki alım
ve satım hususiyetleri*.)

Bu köklerin içinde yukarıda arz olunan
vasıfları haiz olanlarını yine işaret ederek
diğerlerini tasfiyeye tabi tutmak.

Erken yetiştirme, hastalıklara karşı tabii
muafiyet ve matlup vasıflarda yaprakları
ihtiva eden köklerde aranılacak dördüncü
vasıf: (*Köklerde yaprak adedinin mikta-
rıdır*.)

Köklerde yaprak adedinin fazlalığı, tar-

ladan alınacak mabsülün miktarını arttırır.
Binaenaleyh, yukarıdaki üç vasıfı nehsinde
cem eden kökler arasında 15, 22, 28 ve 32
yapraklı köklerin mevcudiyetini kabul ede-
lim. Bu vaziyet karşısında tütün ekicisinin
yapacağı ilk iş, en fazla yaprağı ihtiva e-
den 32 yapraklı kökleri ihtiva edenlerini
intihap etmesi ve diğer kökleri bu tasniften
hariç tutmasıdır.

Mıntakamızda senelerden beri yapılan
tecrübelere nazaran, çiçekleri toplu bir hal
de bulunan tütünlerden alınan tohumlar,
çiçekleri dağınık köklerin tohumlarından
daha iyi netice vermektedir. Binaenaleyh
istifa usulünde yapılan ıslahatı aranılacak
son şart da: (*Erken yetiştirme, hastalıklara
karşı tabii muafiyet, matlup vasıflarda
yaprak ve sakında en fazla yaprak ade-
dini ihtiva eden köklerde? Çiçeklerin top-
la bir halde bulunmasıdır*.)

Yukarıda arz olunan beş türlü vasıfı
muhtevi kökler bu suretle tefrik edildikten
sonra, bunların üzerlerine ince bezlerden
yapılmış bir torba geçirmeli ve bu suretle
çiçekler ilka devresinde hariçten gelecek
gubarı talilerin tesirinden muhafaza edilmiş
olmalıdır.

Manisa mintakasında istifa yolu ile ya-
pılacak ıslahatın çok iyi neticeler almak
mümkündür. Zira, ıslaha tabi tutulacak
tütünler bir defa muhite tetabuk olmuştur.
Bunlar arasından intihap edilecek tiplerden-
de çok iyi vasıflarda tütünler alınabilir.
Bundan başka ıslah edilen tipler yine ma-
hallinde kalacaktır. Meselâ: İstanbulda ıslah
edilip taşralara gönderilen tohumlardan
müspet sonuçlar alınamamıştır. Sebebi: Bu
tohumlar İstanbuldaki hava şartlarını bura-
larda bulamadılar. Bundan başka İstanbul-
daki toprakların da hikemi ve kimyevi te-
rekkübâtı taşra topraklarına uymaz.

İşte bu gibi mahzurların önüne geçmek

için mahalli ıslah istasyonlarının tesisine
kat'i lüzum hissedilmiş ve idaremizce de bu
hayırlı işlere başlanmıştır.

MANISA MINTAKASINDA TÜTÜN FİDELİKLERİNİN TESİSİ VE NEVİLERİ

Mıntakada tütün fideliklerinin ihrazatı-
na ikinci kanun aylarında başlanır.

Şekilleri: Açık ve kapalı olmak üzere
iki kısımdır.

Açık fideliklerin ihzarı: Açık fidelik-
lerin genişliği 1,20 - 1,50 metredir. Uzunluk-
ları yerin müsaadesine ve ihtiyaca göre
değişir.

Bu suretle muhtelif kısımlara ayrılan
fidelik yeri kazılır, çıkan topraklar bir az
gübre ile karıştırılır. Sonra ya çimlendiril-
miş veya çimlendirilmemiş tohumlar atılır.
Üstü basılır, bunun üzerinede bazan ve pek
ender olarak az çalı atılır. Artık buradaki
tohumların intaş ve büyümeleri tesadife bı-
rakılır. Havaalar müsait giderse vasat dere-
cede bir fide elde edilir, yalnız bu gibi fi-
delikleri kısmen olsun hava tesirlerinden
korumak için ekseriya şubat ortalarına doğ-
ru tesis edilir.

Bununla beraber her hangi bir mevsimde
olursa olsun bu tarzda fideliklerin tesisi
her cihetten mahzurludur.

KAPAKLI VEYA KAPANCA YASTIKLAR

Bu yastıkların tesisinde tütüncü biraz
daha ihtiyatlı hareket eder. Esasen bu ka-
bil fideliklerin yapanlar, açık fideliklerden
zarar gören çiftçilerdir. Bu sebepten zürra
kapanca yastık yapmak için:

Evlâlâ, şimal rüzgârlarından muhafaza-
lı ve yakınında bol suyu bulunan bir yer
intihap eder.

Intihap edilen yerlerde tesis edilecek
fideliklerin miktarı (*Kapak*) üzerine hesap
edilir. Bilfarz, kırk dönüm tütün dikecek
bir ekici dönüm başına iki ilâ iki buçuk
kapak hesap eder. Enini, boyunu ölçer ve
yerin bu esasa göre kısımlara ayırır.

Tütüncülerin kullandıkları kapancaların
genişliği ve uzunluğu tahminen biri birinin
aynı olup bu da 1,75 - 2 M2 dir.

Fideliklerin genişliği yine 1,20 - 1,30
metre ve uzunluğunda kapancaların adedine
göre değişir.

Çiftçi bu suretle fide yerini ihzar edince
bunun etrafına dairen madar küçük kazık
lar çakar ve bu kazıkların aralarını çitle
örür. Fidelik, şark ve garp istikametleri ü-
zerine yapılarak şimal tarafı kapancalarla
Bu suretle etrafı çitle örülen fidelik kazılır,
toprağa çürümüş gübre ile karıştırılır bazı
mintakalarda fideliklerin en alt kısmına bir
az taze beygir gübresi de koyarlar. (Bunun
muhassanatı: taze gübrenin alttan neşirede-
ceği hararetle fidelileri soğuklara karşı mu-
hafaza etmek imiş) Bunun üzerine gübre
ile karışık toprağı yığar, en üstüne de bir
miktar elenmiş gübre serper ve tohumu bu-
nun üzerine atar.

MANISA MINTAKASINDA FİDELİĞE TOHUM ATMAK

Manisada tütün yastıkları hazırlandıktan
sonra üç kat tohum atılır. Her defasında
atılan tohumun miktarı, orta büyüklükte
bir kahve fincanıdır.

Bir kapak fideligin vasatı 1,5 - 2 M.2
dir. Bir kahve fincanı ise tahminen 78
gram tohum aldığına göre bir atılıştaki beher
metre murabbına 3,5 4 gram tohum isabet
etmektedir. Üç defada ise bu mikdar 10,5
12 gram eder. Bir gram tütün tohumunun
10 bin adet olduğuna ve bunun da %60 - 65

şinin intaş edeceğine göre beher metre murabbaında 62 - 78 binin mevcudiyeti anlaşılır ki bu hadler çok fazladır.

İşte, bu sebeplerdir ki fideliklerde gerek fidan ve gerekse çürüklüğü hastalıkları her sene geniş mikyasta tahribat yapacak sahayı buluyor. İyi ve pişkin bir şekilde fide almak için bir metre murabbaı yere 1,5 - 2 gramdan fazla tohum atmamak lazımdır.

AÇIK VE KAPALI YASTIKLARIN TİMARİ

Açık yastıkların tımarı:

Bu yastıklara tohum atıldıktan sonra, yağmursuz ve açık havalarda biri sabah ve diğeri akşam olmak üzere ve ince süzgeçli kovalarla günde iki defa su verilir. Tohumlar intaş edip 3 - 4 yapraklı olunca yabancı otlar alınır. Bunun için fidelik akşamdan sulanır ve sabahleyin toprak kurumadan otları alınır ve akabinde kapak atılır.

Kapak atma işi şöyle yapılır: Çürümüş bir gübreyi elekten geçirirler. İnce aksamını bir tenekeye doldururlar, sonra otlar alınırken kökleri oynayan fidecikleri hava tesirinden korumak için ince bir tabaka halinde toprağa serperler. Bu işi müteakip çiftçi bir kerrede yastığı sular ve bu suretle attığı gübreyi fidelerin köküne indirir.

Kapalı yastıkların tımarı:

Tohum atma işi biten yastıkların şimal kısmına kapancalar tespit olunur. kapancalar aynı zamanda, şarktan garba doğru ve kiremitvari biri biri üzerine bindirilir ki ara yerlerden rüzgârlar tesir etmesin.

Yastığın cenup tarafında ve kapağın orta hizasına gelmek üzere birer ufak çatal kazık konur. Bu kazıklar kapanın (havalaların gidişatına göre) az veya çok açılıp kapanmasını temin eder.

Tehlikesiz ve müsait zamanlarda bu kapaklar tamamen açık bulundurulur. Yağmurlu ve fazla soğuk havalarda lüzumu

kadar kapanır, don olması muhtemel olan zamanlarda da hem kapaklar tamamen kapanır ve hemde ara yerleri taze gübre ile örtülür. Kapakların ne şekilde yapıldığı bu bahsın sonunda izah edilecektir.

Kapaklı yastıkların yapılması sırasında bu yastıkların şimal cihetinde (yastığın arkasında) ve yastığın 15 - 20 santim ilerisinden ve yastığın boyunca 15 - 20 santim genişlik ve aynı derinlikte olmak üzere boydan boya küçük hendekler açılır. Bu hendeki açmaktan maksat, hem fideligi fazla yağacak yağmurların tevhit edeceği su baskınından korumak ve hemde fideligin fazla rutubetini harice def etmesini temin etmektir.

Bu suretle yastığın dış tarafında yapılması elzem olan işler bitince artık sıra fideligin her gün muntazaman sulanmasına gelir. Zamanında yabancı otları alınır, kapak atılır, eğer lüzum hissedilirse ara sıra Azotiyeti potas veya Azotiyet sud gibi kimyevi gübreler de istimal edilerek fidelerin bir an evvel büyümeleri tahtı temine alınır.

Fenni fideliklerin tesisi hakkında ziraat fen şubemizin teşriyatında کافی miktarda malumat mevcut olduğundan burada tekrardan sarfi nazar edilmmiştir.

MANİSA MINTAKASINDA TÜTÜN YASTIKLARINDAN FİDE ÇEKME USULÜ

Manisa mintakasında yastıklardan fide çekme zamanı gelince bazıları aldıkları ilk el fideyi tarlaya götürüp dikerler ki bu iş, yanlışdır. Çünkü bu yastıklara esasen fazla miktarda tohum atılmış olduğundan fideler sık büyümüş ve bu sebepten sak ve yapraklarına nesiceleri sulu kalmıştır. (Yani bu fideler pişkin deyildir.)

(Devam edecek)

Gediz Basımevi . MANİSA